

Tableau Vivant: Minimal Music
Foto: Peter Eigenraam

Filosofie en Onderwijs

Geschreven door Caroline Grasmeijer

Personalia

Op het Greijdanus College in Zwolle heb ik van 2001–2003 het vak filosofie gevolgd van dhr. Haarsma en dhr. ter Veen.

Ondertussen ben ik afgestudeerd Docent Muziek aan het Utrechts Conservatorium.

Al een aantal jaren werk ik als docent muziek en ckv aan de Geref. Scholengemeenschap Randstad, een middelbare school in Rotterdam. Hier geef ik les aan leerlingen van alle niveaus. In de onderbouw krijgen leerlingen het vak 'kunst en cultuur'. In projectvorm krijgen leerlingen van mij muziek, dans en drama. In de bovenbouw ben ik vooral bezig met bandcoaching. Op de GSR dirigeer ik een schoolkoor.

Ook werk ik mee aan een muziekmethode voor middelbaar onderwijs 'Muziek Op Maat', van uitgeverij EPN.

Als docent muziek ben ik verbonden aan de Gereformeerde Hogeschool te Zwolle. Hier geef ik les aan studenten van de opleiding Social Work. Studenten ontdekken de waarden en functies van muziek en leren zien wat zij kunnen doen met muziek in hun werkveld.

Het Utrecht Gospel Choir is dit jaar opgericht en daar ben ik dirigent van.

Verder speel ik regelmatig in een band, speel orgel, zing close harmony en ben een actieve concertbezoeker.

Hogere wijsheid

Filosofie was een vak wat ik verwelkomde toen ik in vwo4 zat. Dit moest een vak zijn wat op een ander niveau de wereld zou presenteren. Een vak waarin eigen redeneringen van waarde zouden zijn en waar je urenlang mocht wegdromen en nadenken over ongetwijfeld interessante kwesties.

Wat ik mij nog goed kan herinneren is dat dhr. Haarsma een college begon met het vertellen wat hem net in de pauze was overkomen. Hij was namelijk al wandelend in de gang iemand tegengekomen en had vriendelijk gegroet. Zo op het eerste gezicht niets bijzonders, zou u denken. Een andere collega had hem daarna er op gewezen dat hij zojuist zijn vrouw had begroet.

Toen ontdekte ik dat filosofie een alomvattend, geestverruimend vak was. Het zou toch wel een ultieme staat van hogere wijsheid moeten zijn wanneer dit je zou overkomen. En in mijn gedachten mocht ik al zwevend over de Nederlanden vertellen wat mij zoal bezighield.

Het examencahier over wetenschapsfilosofie heb ik verslonden; dit cahier ligt nog voor het grijpen in mijn boekenkast. Wittgenstein en kunst: wat hield ik daarvan! Het existentialisme vond ik mateloos interessant. Helemaal de opvatting dat kunst het hoogste zou zijn in alle rangordes. Dat kunst alles oversteeg. 'Muziek is een hogere openbaring dan alle wijsheid en filosofie', beaamde ik met Beethoven. Kunst was voor mij ook lange tijd onbevrraagbaar. Wat overigens ook soms wel eens een buitengewoon ontspannende gedachte was. Laat de kunst maar zien en horen in plaats van er over te praten.

Wat ik mij kan herinneren is dat filosofie op het vwo hard werken was. Dat deed ik graag, al pijnigde ik mijn hersens wanneer ik 's nachts over grotten van Plato doordacht. Het examencahier was ook een taaltechnische worsteling en ik ergerde me aan de altijd terugkerende natuurwetenschappen.

Een zoete gedachte is dat ik met een negen voor mijn centraal examen filosofie mag concluderen dat mijn harde werken niet voor niets is geweest.

Muziek & Emotie

De fascinatie voor kunst en filosofie heeft mij nooit losgelaten. En daarmee in het speciaal de muziekfilosofie. In mijn scriptie voor de Opleiding Docent Muziek heb ik aan de hand van zes werkvormen geprobeerd meer zicht te krijgen op de relatie tussen muziek en emoties bij leerlingen. Dit heb ik gedaan onder begeleiding van filosoof dhr. E. Heijerman. De titel van mijn scriptie: *Muziek & Emotie, muziek in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs*.

In de praktijk zal iedere muziekdocent beamen dat musiceren 'iets doet' met leerlingen. Het luisteren naar muziek, erover praten of zelf musiceren raakt de emoties van leerlingen.

Wanneer de relatie tussen muziek en emotie duidelijker is geworden, kan de link met de muzikale lespraktijk gemaakt worden. Om hier meer zicht op te krijgen heb ik mij aangesloten bij de emotietheorie van de Amerikaanse filosofe Martha Nussbaum in haar boek 'Oplevingen van het denken'. Zij heeft emoties geprobeerd te analyseren, wat resulteerde in een bepaald model. Dat model heb ik gebruikt om de muzikale emotie nader te begrijpen en uiteen te zetten in karakteristieke elementen. Dit model in combinatie met de werkvormen kan een handreiking zijn voor muziekdocenten om bewust om te gaan met muziek en emotie in het onderwijs.

Wanneer de muziekdocent zich bewust is van de muzikale middelen die hij of zij kan gebruiken, zal dit in het voordeel werken van de ontwikkeling van de leerling. De docent kan de emotie dan meer sturen en begeleiden. De docent is zich ervan bewust dat klank een emotie teweegbrengt bij leerlingen. Dit alles om de jongeren te onderwijzen, zich te laten ontwikkelen en op te voeden in de kunst van muziek, die direct gerelateerd is aan emotie.

Vocals sing-in Time to Worship
Foto: Jeroen Schoots

Muziekfilosofie

Want wat doet de muziekdocent met het gegeven dat muziek en emotie zo verweven zijn? Bij treurig vioolspel of een droevig liefdesliedje is het bekend dat de kans bestaat dat je een huilende leerling in de klas ontdekt. Muziek zet veel in beweging. In andere contexten is die beweging ook doelbewust therapeutisch in te zetten.

In de muziekfilosofie is geschreven over de emotionele werking van muziek, en over de vraag hoe je moet denken over de relatie tussen muziek en emoties. Plato schreef al over de diepe invloed die muziek als aparte kunst op mensen kan hebben. 'Muziek en emotie' is een interessant onderwerp. Er doemen allerlei fundamentele, filosofische vragen op.

Bijvoorbeeld:

Wat ervaren leerlingen wanneer ze luisteren naar klassieke muziek?

Is muziek emotie of amusement?

Hoe kan het dat muziek 'wat met je doet'?

Zit er emotie in de muziek zelf of in de luisteraar?

Hoor je de emoties van de componist als je naar muziek luistert?

Welke emoties kunnen door muziek worden uitgedrukt?

Hoe kun je emoties in muziek laten zien en horen?

Opvoeden

Het vak filosofie is een vak wat vragen durft te stellen. Opvoeden, en daarmee onderwijzen, heeft alles te maken met het stellen van vragen. En leerlingen zijn blij wanneer ze horen dat er geen goed of fout antwoord is. Dat hun argumentatie, gedachtegang an sich boeit en dat er niet altijd een sluitende conclusie is.

Redevoeringen

Met vmbo1 heb ik redevoeringen behandeld bij het vak drama. De kunst van het spreken. De leerlingen gingen nadenken over filosofische vragen en maakten daar een dialoog bij welke ze voor de klas presenteerden. 'Wanneer is kunst kunst?'. Het duo dat zich deze vraag stelde was in de huid van een schilder en een kunstcriticus gekropen. Het schilderij was steeds niet goed. Na drie keer was het kunst. 'Kunst is passie, klodders, lijnen', volgens de jonge criticus. 'Kunnen koeien denken?', waarop de conclusie was dat ze toch bewust voor gras kozen en niet voor chocolade dus ze zouden er wellicht over nagedacht hebben.

Mooie Melodieën

In een ckv module 'mooie melodieën' voor vwo5 heb ik met de leerlingen onder andere doorgepraat over wanneer iets mooi is. De leerlingen gaven presentaties aan de hand van een zelfverzonnen muziekfilosofische vraag. 'Wat is schoonheid in muziek', 'Bestaat er muziek die iedereen mooi vindt', 'Moet muziek mooi zijn', 'Wanneer is muziek muziek'. Daarna lieten zij muziek horen wat volgens hen mooi was.

Hierop volgden interessante gesprekken en discussies. Herinneringen maken muziek betekenisvol, werd er gezegd. Je moet je kunnen inbeelden in gevoelens van anderen. Klassieke muziek is uit vroegere tijden maar toch niet verouderd. Naar muziek van andere culturen moet je vaker luisteren om het mooi te vinden. Iedereen is uniek, dus iedereen heeft ook zijn/haar eigen muzieksmaak.

Leerlingen vinden het interessant om andere ideeën te horen en proberen uit zichzelf met elkaar tot conclusies te komen. Muziek spreekt jongeren aan. Muziek staat dicht bij hun belevingswereld en helpt in het vormen van een eigen identiteit. Met elkaar discussiëren en tolerant zijn, zijn over het algemeen spontane gevolgen van filosoferen met jongeren. Wanneer klasgenoten met doordachte argumentaties komen en daar muziek aan toevoegen wat voor die persoon waarde heeft, wordt dit meer dan gerespecteerd.

Lef

Filosoferen met leerlingen en studenten vraagt lef. Waarheden kunnen onzekerheden worden en een eigen identiteit wordt gevormd. Maar om echt tot de kern van een vak te komen, is filosofie onmisbaar.

Het bevragen van aloude waarheden en logisch redeneren is iets wat ook in het christen-zijn waardevol is. Het zoeken naar waarheid en niet iets klakkeloos aannemen is belangrijk om te leren. Filosofie stelt vragen bij je eigen persoon en laat je zo op een heel ander niveau denken. Er wordt een deur geopend waar je een trap ziet en wanneer je die oploopt, en regelmatig naar beneden kijkt, zie je de wereld steeds helderder. Al is het helderder in haar ongrijpbaarheid.